TSRM

Nisan 2019
Özel Sayı

Blast

2003

Üreme Sağlığı ve İnfertilite Derneği Bülteni

BLAST PGT ÖZEL SAYISI: BÖLÜM 1
İçindekiler

1. PGT tanım, terminoloji (PGT-A PGT-M, PGT-SR) kısa tarihçe özel sayının gerekçesi, Esma Sarıkaya
2. PGT ülke uygulamaları politika belgeleri, Semra Kahraman, Caroline Pirkevi
3. PGT biyopsi çeşitleri, tarihçesi ve yenilikler (blastosentez), Hakan Yelke
4. Hangi genetik hastalıklar için, hangi sosyal ve teknik durumlarda hangi biyopsi ve PGT uygulaması yöntemi yapılmalıdır? Hakan Berkil
5. Hangi PGT genetik teknoloji ne zaman ve nasıl maliyet etkin kullanılmalıdır? Murat Çetinkaya
6. Popülasyon tarama testlerinden PGT uygulamalarına tek gen hastalıklarının önlenmesi, Volkan Baltacı
7. Tek gen hastalıklarında 24 kromozom taramalarının önemi ve genişletilmiş PGT endikasyonlar, Evrim Ünsal
8. Yeni nesil dizileme ile PGT uygulamalarında güncel durum, Süleyman Aktuna
9. Kamu kurumunda tek gen hastalıklarında preimplantasyon genetik tanı ve hla uyumu seçiminde Ankara Dışkapı ve İstanbul Süleymaniye eğitim araştırma hastaneleri deneyimleri ve veri bankası oluşturulması Ferda Alparslan Pınarlı, Ece Keskin
10. Tüp bebek uygulamalarında ulusal veri kayıt sistemleri: IVF ve IVF-PGT'de kayıt, Sedat Kadanalı
11. Ülkemizde PGT Mevzuatı, Av. Metin Kayaçağlayan

ÜLKEMİZDE PREİMPLANTASYON GENETİK TANI MEVZUATI

Av. Metin Kayaçağlayan[1]

Ankara Barosu, Üreme Sağlığı ve İnfertilite Derneği Hukuk Danışmanı.

Preimplantasyon Genetik Tanı ("PGT"), bir yandan in vitro fertilizasyon uygulaması öncesinde kalıtsal hastalığı olan embriyoların belirlenmesi imkanını sağlarken, diğer yandan beraberinde taşıdığı hukuki sorunlarla Pandora'nın kutusunu açmaktadır . İşbu yazının yayınlandığı derginin hukukçular tarafından okunmadığı göz önünde bulundurularak, PGT uygulaması ile ilgili hukuki tartışmaların detaylarına girilmeyip, yeni yürürlüğe giren bir kanuni düzenleme ile Sosyal Güvenlik Kurumu ("SGK") tarafından finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri arasına eklenen PGT uygulaması ve bu uygulamadan kaynaklanan sorumluluğun niteliği ve türleri aktarılmaya çalışılacaktır.

1. PGT Nedir?

Preimplantasyon Genetik Tanı El Kitabı'nda , tüp bebek hastalarında laboratuvar ortamında oluşturulan embriyoların anne adayına transfer edilmesinden önce genetik incelemelere tabi tutularak sağlıklı embriyoların transfer edilmesi amacıyla Preimplantasyon Genetik Tanı ("PGT") işleminin uygulandığı belirtilmektedir. Aynı metinde, PGT amacıyla kullanılan tekniklerin sürekli geliştirilmekte olduğu ve buna bağlı olarak embriyolarda yapılabilen genetik incelemelerin genişliği ve hassasiyetlerinin artmakta olduğu da ifade edilmektedir .

Preimplantasyon Genetik Tanı testi dışındaki bir diğer test de hamilelik sonrası ve doğum öncesinde yapılan "Prenatal Genetik Tanı" testleridir. Bu test, ceninin genleri veya kromozomlarındaki değişikliklerin, daha anne karnındayken belirlenmesi ve bu hususta çocuğun genetik bir bozukluk taşıyıp taşımadığı yahut özürlü doğup doğmayacağı konusunda aileye bilgi verme amacıyla yapılan işlem olarak tanımlanmaktadır .

Söz konusu testlere atfedilen önem ve değere karşın, bu test sonuçlarının gerçek durumu yansıtmakta başarısız olması ya da başarısız bir biçimde değerlendirilmesi hallerinde idari, hukuki ve cezai sorumlulukların doğmasından başlayarak, eşlerin, çocuklarının genetik oluşumu üzerinde daha önce görülmemiş bir şekilde kontrol sağlamalarına ve hatta çocukların ısmarlama (made-to-order) ve piyasa bazlı (market-based) bir sistemin koşulları çerçevesinde dünyaya gelmelerine neden olunabileceği ile sağlıklı bebek doğumunun hedeflendiği gerekçesiyle embriyo seleksiyonun meşru hale gelebileceği endişeleri dile getirilmektedir .

Diğer taraftan PGT'nin, muhtemel kürtajdan kaçınmaya yönelik bir metot olduğu, dolayısıyla bu yöntemin aslında hamilelik sonrası yapılması onaylanan genetik analizin sadece zaman olarak erkene alınması olduğu da dile getirilmektedir. Bu noktada, kadının kendi geleceğini belirleme ve üreme hakkı üzerinde durularak, özürlü bir çocuğa sahip olmanın getirdiği sorumlulukların kişinin katlanabileceği ağırlıkta olup olmadığı konusunda kendi iradesi ile karar vermesi gerektiği savunulmaktadır .

---

1 Ankara Barosu, Üreme Sağlığı ve İnfertilite Derneği Hukuk Danışmanı.

2 Detaylar için Bkz. Christina L. Goebelsmann, *Putting Ethiccs and Traditional Legal Principles Back Into California Tort Law: Barring Wrongful – Birth Liability in Preimplantation Genetic Testing Cases*, 43 Loy. L.A. L. Rev. 667 (2010) http://digitalcommons.lmu.edu/llr/vol43/iss2/6 (SGT: 17.03.2019).

3 Preimplantasyon Genetik Tanı (PGT) El Kitabı. file:///Users/MK/Downloads/PRE%C4%B0MPLANTASYON%20GENET%C4%B0K%20TANI%20(PGT)%20El%20Kitab%C4%B1.pdf (SGT: 17.03.2019).

4 Bkz. Preimplantasyon Genetik Tanı (PGT) El Kitabı.

5 Hakan Hakeri, "*Tıbbi Genetik ve Hukuk*", Türk Nöroloji Derneği, s.3, http://www.noroloji.org.tr/html/file/TIBB%C4%B0%20GENET%C4%B0K%20VE%20HUKUK.doc.20.0 (SGT: 17.03.2019).

6 Bkz. Cemile Turgut, Yapay Döllenme, Taşıyıcı Annelik ve Soybağına İlişkin Hukuki Sorunlar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2014, s. 12. file:///Users/MK/Downloads/375851.pdf (SGT: 17.03.2019).

7 Bkz. Cemile Turgut, s. 12 v.d.

2. Biyotıp Sözleşmesi

(a) Sözleşmenin Hukuki Niteliği

Avrupa Konseyi çerçevesinde 4 Nisan 1997 tarihinde imzaya açılmış olan "Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi"nin ("Biyotıp Sözleşmesi") onaylanması 3 Aralık 2003 tarih ve 5013 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur.

Biyotıp Sözleşmesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası sözleşme olduğundan, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. maddesi uyarınca, kanunlarla Biyotıp Sözleşmesinde farklı hükümler bulunması durumunda, Biyotıp Sözleşmesi hükümlerinin esas alınacağı söylenebilir .

(b) Sözleşmenin İçeriği

Sözleşmenin amacı, imzacı Tarafların, tüm insanların haysiyetini ve kimliğini koruyacak ve biyoloji ve tıbbın uygulanmasında, ayırım yapmadan herkesin, bütünlüğüne ve diğer hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesini güvence altına almaları şeklinde ifadesini bulmuştur.

Bu çerçevede "İnsanın Önceliği" başlığı altında, "İnsanın menfaatleri ve refahı, bilim veya toplumun menfaatlerinin üstünde tutulacaktır" denilerek Sözleşmenin dayandığı temel ilke ortaya konulmuştur.

Sözleşmeye göre, sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir. Bu kişiye, önceden, müdahalenin amacı ve niteliği ile sonuçları ve tehlikeleri hakkında uygun bilgiler verilecektir. İlgili kişi, muvafakatini her zaman, serbestçe geri alabilir.

Sözleşme muvafakat verme yeteneği bulunmayan bir kimse üzerinde tıbbî müdahalenin, sadece onun doğrudan yararı için yapılabileceğini öngörmüş olmakla birlikte, muvafakat verme yeteneği olmayan kimselerden kendisini yenileyen dokuların alınmasına izin veren kurala Türkiye Cumhuriyeti çekince koymuştur .

Sözleşmede önemle altı çizilen hususlardan biri de özel yaşama saygı gösterilmesini isteme hakkıdır. Herkes, kendi sağlığı hakkında toplanmış herhangi bir bilgiyi öğrenme hakkına sahiptir. Bununla beraber, bireylerin, bilgilendirilmeme istekleri de gözetilecektir. Ayrıca bir kimseye, genetik kalıtımı nedeniyle herhangi bir ayrımcılık uygulanması yasaktır.

Sözleşmenin 12. maddesinde, "Genetik hastalıkları teşhise yönelik veya ya kişinin bir hastalığa neden olan bir geni taşıdığını belirlemeye ya da genetik bir yatkınlığı veya bir hastalığa eğilimi ortaya çıkarmaya yönelik testler, sadece sağlık amaçlarıyla veya sağlık amaçlı bilimsel araştırma için ve uygun genetik danışmada bulunmak şartıyla yapılabilir" denilerek yapılacak işlemlerin amaç ve koşulları ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Cinsiyetle ilgili ciddî bir kalıtsal hastalıktan kaçınma hali hariç, doğacak çocuğun cinsiyetini seçmek amacıyla suni döllenme tekniklerinin kullanımından kaçınılacaktır.

Bu noktada araştırma koşullarının da ortaya konulmasında yarar vardır. Sözleşmenin 16. maddesine göre, bir kimse üzerinde, ancak aşağıdaki şartların tümünün yerine getirilmesi halinde araştırma yapılabilir:

---

[8] Anayasanın 90. maddesinde 2004 yılında yapılan değişikliğin etkileri konusundaki tartışma ve değerlendirmeler için Bkz. Prof. Dr. Rona Aybay, Uluslararası Antlaşmalar Konusunda Türk Hukukunun Önemli Bir Eksikliği: "Ön-Denetim", http://ronaaybay.com.tr/?p=86 (SGT: 17.03.2019).

[9] Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, "Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi"nin 36. maddesi uyarınca, Sözleşmenin 20. maddesinin, muvafakat verme yeteneği olmayan kimselerden kendisini yenileyen dokuların alınmasını mümkün kılan 2 numaralı bendinin, 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılanması ve Nakli Hakkında Kanunun 5. maddesiyle uyum halinde olmaması nedeniyle, işbu madde fıkrasını uygulamamak hakkını saklı tutmak amacıyla çekincesini sunmuş bulunmaktadır.

- İnsanlar üzerindeki araştırmayla karşılaştırılabilir etkinlikte başka bir seçeneğin bulunmaması;
- Araştırmaya konu olan şahsın maruz kalabileceği tehlikelerin, araştırmanın beklenen yararlarıyla oransız olmaması;
- Araştırma projesinin bilimsel değerinin, araştırma amacının öneminin değerlendirilmesi ve etik bakımdan kabul edilebilirliğinin çok disiplinli bir gözden geçirmeye tâbi tutulması dahil, yetkili bir kurum tarafından bağımsız bir şekilde incelenmeden sonra onaylanmış olması;

- Üzerinde araştırma yapılan kişilerin, korunmaları için kanun tarafından öngörülen hakları ve güvenceleri hakkında bilgilendirilmiş olmaları;
- Muvafakatin açıkça ve belirli bir şekilde verilmiş olması ve bunun belgelendirilmiş bulunması.
- Muvafakatin her zaman serbestçe geri alınabilir olması.

3. PGT Konusundaki Düzenlemeler

5 Aralık 2018 tarih ve 30616 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 7151 sayılı Sağlıkla İlgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 29. maddesi ile Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından finansmanı sağlanan sağlık hizmetleri arasına preimplantasyon genetik tanı (PGT) işlemleri de dahil edilmiş bulunmaktadır.

Kısa bir süre önce yapılan bu değişikliğin amacı Kanunun gerekçesinde ortaya konulmuş bulunmaktadır; "Kalıtsal bir hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen evli çiftin sağlam çocuk sahibi olmasına ya da hasta çocuğu (talasemi, hemofili vs. gibi kalıtsal genetik hastalıklar) olup ikinci çocuğun sağlam doğmasına yönelik yapılacak preimplantasyon genetik tarama yapılarak uygulanan yardımcı üreme yöntemi tedavilerinin finansmanının Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlanması)".

Kanun koyucu PGT'nin finansmanını sağlamayı iki amaca hizmet etmek üzere finanse etmek istemektedir. Kalıtsal hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen evli çiftin;

- Sağlam çocuk sahibi olması ya da,
- Hasta çocuğu olup ikinci çocuğun sağlam doğması.

PGT uygulaması mevzuatımızda daha önce de çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik'in "Müeyyideler" kenar başlıklı 28. maddesinde, "Bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uymayanlar hakkında, Ek-17'de yer alan müeyyideler uygulanır" denilmektedir.

Ek 17'de şu düzenlemeler mevcuttur;

- Cinsiyetle ilgili ciddi bir **kalıtsal hastalıktan kaçma hali hariç,** doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme amaçlı gonad ve/veya embriyo seçimi ve transferi yapılamaz. Bu durumun tespiti halinde merkezin ruhsatı/faaliyet izni ile Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezi ("ÜYTE") ünite sorumlusunun ve ÜYTE laboratuvar sorumlusunun sertifikası iptal edilir ve bu kişiler merkezlerde çalışamaz.
- ÜYTE teknikleri kullanılarak oluşan çoğul gebeliklerde embriyonal ya da fetal redüksiyon yapılamaz. Ancak tıp fakültesi hastaneleri ve Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumuna bağlı eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan **durum bildirir sağlık kurulu raporuna göre** redüksiyon işlemi yapılabilir. Tıbbi endikasyonu belgelemeden redüksiyon yapan merkezlere üç ay süre ile yeni başvuru kabulü yapılamaz. Tekrarı halinde merkezin ruhsatı/ faaliyet izni iptal edilir.

Genetik Hastalıklar Tanı Merkezleri Yönetmeliği'nin 17. maddesinde, **"Cinsiyete bağlı hastalıklar dışında** cinsiyet belirleme yapılamaz", denildikten sonra 18. maddede, "Cinsiyete bağlı hastalıklar dışında cinsiyeti belirlediği tespit edilen genetik tanı merkezlerinin ruhsatı bir daha verilmemek üzere geri alınır. Mesul müdür hiçbir merkezde bir daha mesul müdür olarak çalışamaz." kuralı getirilmiştir.

Görüldüğü gibi, ilgili mevzuat kalıtsal bir hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen kişilerin sağlam çocuk sahibi olmaları, kalıtsal hastalıktan kaçınmaları ve cinsiyete bağlı hastalıkların çocuklara geçmesinin engellenmesi gibi hallerde PGT uygulanmasına izin vermekte ve bu haller dışında söz konusu testin doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi amacıyla kullanılmasını çok ağır yaptırımlara bağlamaktadır.

4. Hukuki, Cezai ve İdari Sorumluluk

Biyotıp Sözleşmesi başta olmak üzere ülkemizde PGT ile ilgili düzenlemelerde, sadece PGT'nin finansmanı, uygulama esasları ve bu esasların ihlaline bağlanan müeyyideler yer almakta olup, örneğin hekimin tıbbi hatası neticesinde ebeveynleri tarafından doğumu arzu edilmemiş çocuğun dünyaya gelmesi sonucu uğranılan zararlara ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle, aşağıda konuyla ilgili genel hükümlerden hareketle hukuki bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

(a) Hukuki Sorumluluk

Genel olarak, hekimin sorumluluğundan söz edilebilmesi için, ortaya çıkan olumsuz neticenin/ zararın öngörülebilir olmasına karşın yeterli önlem almamış olması, tedavi sırasında standart uygulamada eksik kalmış olması, bir beceri eksikliğinin olması ya da hasta bakımı sırasında bir ihmalinin olması hallerinden birinin mevcut olması ile ortaya çıkan olumsuz netice ile bu eylemler arasında nedensellik bağı bulunması gerekmektedir.

(i) Vekalet Sözleşmesinden Doğan Hukuki Sorumluluk

Hukukumuzda, hekim ile hasta arasındaki ilişki vekâlet sözleşmesi hükümleriyle açıklanmaktadır . Buna göre hekim, yöneldiği sonucun elde edilmemesinden değil de bu sonuca ulaşmak için yaptığı uğraşların özenle yürütülmemesinden sorumludur.

Yargıtay'ın hekimlik sözleşmesini "vekâlet sözleşmesi" olarak niteleyen kararları istikrar kazanmıştır; "Tıbbi alanda hizmet veren doktor vekâlet sözleşmesine göre sorumludur. Vekil, iş görürken yöneldiği sonucun elde edilmemesinden değil de bu sonuca ulaşmak için yaptığı uğraşların özenle görülmemesinden sorumlu olup, bu sorumluluk işçinin sorumluluğuna ilişkin kurallara bağlıdır. Buna göre, vekil, işçi gibi özenle davranmakla yükümlü olup, hafif kusurunda dahi sorumludur. Doktor da hastanın zarar görmemesi için yalnız mesleki değil, genel hayat deneylerine göre herkese yüklenebilecek olan dikkat ve özeni göstermek zorundadır ".

(ii) Eser Sözleşmesinden Doğan Hukuki Sorumluluk

Hekimin yöneldiği sonucun elde edilmemesinden de sorumlu tutulduğu, bir başka ifade ile hekim ile hastası arasındaki ilişkinin "eser sözleşmesi" olarak nitelendiği durumlar da vardır. Örneğin, diş hekiminin olağan tedavi dışında porselen kaplaması, protez, köprü ve kron yapımını üstlenmesi eser sözleşmesi olarak nitelenmektedir. Bu bağlamda, kişinin güzelleşmek için yüzünde değişiklik yaptırması, burnunu düzelttirmesi, yüzünü gerdirmesi, fazla yağlarını aldırması gibi estetik operasyonlar da eser sözleşmesi olarak nitelenmektedir .

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi'nin bir kararında, "Kural olarak bir hasta ile onu tedavi eden doktor veya bir davayı üstlenen avukat ile müvekkili arasındaki ilişki vekâlet sözleşmesinin konusunu oluşturur. Eser sözleşmelerinde ise, sadece bir hizmette bulunmak değil, aynı zamanda

[10] Çelik Ahmet Çelik, Hekimlerin ve Hastanelerin Sorumluluğu, http://www.tazminathukuku.com/arastirma-yazilari/hekimlerin-ve-hastanelerin-sorumlulugu.htm (SGT: 17.03.2019).

[11] 13.HD.06.03.2003, E.2002/13959 K.2003/2380 (İBD.2006/2-840)

[12] Bkz. Çelik Ahmet Çelik, Hekimlerin ve Hastanelerin Sorumluluğu.

"eser" denilen olumlu-olumsuz bir sonucun taahhüdü söz konusudur. Sonuç gerçekleşmezse, meydana gelen zarardan yüklenici sorumlu olur. Bir diş doktorunun, kanal tedavisi değil de takma diş yapması (protez) işi ve bir cerrahın tedavi değil de güzellik amacıyla insan vücudu üzerindeki tıbbi müdahalesi işi ... eser sözleşmesinin konusunu oluşturur... Eser sözleşmesi uyarınca davalı doktorun tedavi niteliği olmayan tıbbi müdahalede bulunması ifa yönünden yeterli değildir. Yaptığı işin, hangi yöntemi kullanırsa kullansın ayıpsız (kusursuz) olarak ortaya çıkması da gerekir " denilerek, hekimle hastası arasındaki ilişkinin eser sözleşmesi olarak nitelenmesinin hukuki sonuçları ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Hakeri ve Büyükay , hamilelik öncesi veya hamilelik sonrası gen analizinin yapılması için hekim ile hasta arasında yapılan sözleşmenin eser sözleşmesi niteliğinde olduğunu; zira genetik şifrelerin tamamıyla çözüldüğü günümüzde, tıbbi imkânların gen analizlerinin hatasız yapılmasını ve belirli bir sonucun vaat edilmesini mümkün kıldığını belirttikten sonra, embriyo oluşturulması ve anaya transferine ilişkin sözleşmenin vekâlet sözleşmesi; embriyo üzerinde birtakım analizlerin yapılması, embriyonun görüntülenmesi ve hamileliğin sona erdirilmesine ilişkin sözleşmenin ise eser sözleşmesi olarak kabul edilmesi gerektiğine işaret etmektedirler.

Büyükay ve Hakeri'nin görüşü esas alındığında, gen analizlerinin hatalı yapılması sonucunda embriyo oluşturulması ve anaya transferi neticesinde zarar doğması halinde, hekim sadece sonuca ulaşmak için yaptığı uğraşların özenle görülmemesinden değil, yöneldiği sonucun elde edilmemesinden de sorumlu tutulabilecektir.

Nitekim, tazminat isteminin ebeveynler tarafından ileri sürülmesi hâlinde hekimin sorumluluğu (wrongful birth) ya da tazminat isteminin çocuk tarafından ileri sürülmesi hâlinde hekimin sorumluluğu (wrongful life) davalarında, hekimler sadece mesleklerinin gerektirdiği yüksek dikkat ve özen yükümlülüğünü ihlal ettikleri için değil yöneldikleri sonucun

elde edilememesi nedeniyle de sorumlu tutulmaktadırlar.

(b) Cezai Sorumluluk

Türkiye'de sağlık elemanlarının meslek uygulamalarından doğan cezai sorumluluğu, ortada bir kasıt söz konusu olmadıkça, diğer meslek gruplarında olduğu gibi TCK'nin "taksirli suç" kavramı içinde değerlendirilmektedir. Hekimden beklenen, olası risklere karşı gerekli olan önlemleri alması ve tıbbi uygulama esnasında yeterli dikkat ve özeni göstermesidir. Bu dikkat ve özenin gösterilmemesi halinde hekimin görevi ihmal nedeniyle sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Hekimin tıp sanatının kurallarına uyması halinde doğabilecek zararlı sonuçlardan sorumlu tutulamayacağı kuşkusuzdur .

(c) İdari Sorumluluk

Hekimlerin sorumlulukları ile ilgili olarak görev yaptıkları kurumlarda ya da bağlı oldukları Tabip Odası veya Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülecek idari/ disiplin soruşturmaları dışında kurumlarla ilgili olarak da bir takım idari tedbirlerin alınmasının söz konusu olduğu görülmektedir.

Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik'in "Müeyyideler" kenar başlıklı 28. maddesi çerçevesinde, kalıtsal

---

13 Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 03.11.1999 tarih ve 4007-3868 sayılı karar.

14 Yusuf Büyükay, Hekimlerin Embriyo Nakillerinde Hukuki Sorumluluğu, II. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara 2009, 131 ve Bkz. Hakeri, "*Tıbbi Genetik ve Hukuk*", s. 8 vd.

15 Erdem Büyüksağiş, "Ebeveynleri tarafından dünyaya gelmesi arzu edilmemiş çocuğun doğumunu engellememek hekimin sorumluluğunu gerektirir mi?", Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, Sayı 48, Şubat 2006. http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=Ebeveynleri%20taraf%FDndan%20d%FCnyaya%20gelmesi%20arzu%20edilmemi%FE%20%E7ocu%F0un%20do%F0umunu%20engellememek%20hekimin%20sorumlulu%F0unu%20gerektirir%20mi%20?&kimlik=825382108&url=makaleler/ebuyuksagis-1.htm (SGT: 17.03.2019).

16 Bkz. Erdem Büyüksağiş, "Ebeveynleri tarafından dünyaya gelmesi arzu edilmemiş çocuğun doğumunu engellememek hekimin sorumluluğunu gerektirir mi?"

17 Merve Duysak, Hekimin Tıbbi Uygulama Hatalarından Doğan Cezai Sorumluluğu, s. 30 v.d., http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/hgdmakale/2009-3/5.pdf (SGT: 17.03.2019).

hastalıktan kaçma hali hariç, doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme amaçlı gonad ve/veya embriyo seçimi ve transferi yapılması halinde merkezin ruhsatı/faaliyet izni ile ÜYTE ünite sorumlusunun ve ÜYTE laboratuvar sorumlusunun sertifikası iptal edilir ve bu kişiler merkezlerde çalışamaz. Ayrıca, Tıbbi endikasyonu belgelemeden redüksiyon yapan merkezlere üç ay süre ile yeni başvuru kabulü yapılamaz. Tekrarı halinde merkezin ruhsatı/ faaliyet izni iptal edilir.

Genetik Hastalıklar Tanı Merkezleri Yönetmeliği'nin 18. maddesi uyarınca da cinsiyete bağlı hastalıklar dışında cinsiyeti belirlediği tespit edilen genetik tanı merkezlerinin ruhsatı bir daha verilmemek üzere geri alınır. Mesul müdür hiçbir merkezde bir daha mesul müdür olarak çalışamaz.

5. Sonuç

Kanun değişikliği ile kalıtsal hastalığı olan veya bu hastalık için taşıyıcı olduğu bilinen evli çiftlerin sağlam çocuk sahibi olmaları ya da hasta çocukları olup da ikinci çocuklarının sağlam doğması amacıyla SGK söz konusu çiftlerin PGT işlemlerinin finansmanının karşılanmasını üstlenmiş bulunmaktadır. Böylelikle, talasemi, hemofili vs. gibi kalıtsal genetik hastalıklardan kaçınılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Son derece iyi niyetli bu girişimle ailelere bir tercih imkânı sağlanmakta ve herhangi bir tercih dayatılmamaktadır.

Bununla birlikte, halihazırda sadece PGT'nin finansmanı, uygulama esasları ve bu esasların ihlaline bağlanan müeyyideler düzenlenmiş olup, söz konusu testlerin uygulanmasında gözetilecek ilke ve esaslar, bu testleri yapacak kişilerin almaları gereken eğitim, sertifika vb. koşullar, sorumluluk esasları, yasaklar, denetim vb. hususlar henüz herhangi bir düzenlemeye tabi değildir.

PGT konusunda getirilen finansman kolaylığının söz konusu testlere başvurma konusunda ebeveynleri daha istekli kılacağı ve bu testlerin sonuçlarına itibarla daha çok işlem yapılacağı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut düzenlemelerin son derece yetersiz olması nedeniyle, konunun gecikmeksizin tüm detayları ile düzenlenmesi gerektiğinin altının önemle çizilmesi gerekir.